

Cristina Vila Peñuelas,

sociòloga especialitzada en igualtat de gènere,
coeducació i prevenció de violències masclistes

«Les relacions de poder
entre homes i dones
s'han establert en
moltes cultures»

Text > **GEMMA BUSQUETS ROS**, periodista

Cristina Vila parla de la coeducació i de projectes d'igualtat de gènere amb passió i creativitat, la mateixa que usa a l'hora de prevenir violències masclistes fent servir la simbologia i els mites dels contes clàssics.

>> *Cristina Vila.* (Foto: CARLES PALACIO)

Mentre preparava l'entrevista, vaig recordar una versió de *La Ventafocs* del 1977 de Václav Vorlíček, una pel·lícula txeca que per iniciativa de Cavall Fort i Rialles Catalunya va ser el primer film infantil doblat al català. En aquell moment, la vaig mirar amb ulls d'infant i em va impactar la protagonista, perquè era una altra mena d'heroïna, que rompia el motlle. No era *La Ventafocs* que m'havien explicat. Era una protagonista alegre, decidida i valenta. Era una faula d'empoderament. M'havien canviat el conte. Com neix el vostre projecte «Canvia el conte»?

Sempre m'ha agradat molt fer servir els contes en la feina que faig a les aules. Intento utilitzar-ne els elements màgics per extreure reflexions i anàlisis sobre els rols dels personatges a partir de les històries que els passen. Els contes ajuden molt a treballar qüestions de gènere d'una manera amena i planera. En relació amb el que comentes de *La Ventafocs*, Disney ha tergiversat molt els personatges. La

simbologia dels contes tradicionals no té res a veure amb la imatge que en tenim en el nostre imaginari. Han sexualitzat i estereotipat molt les princeses, d'acord amb els objectius comercials i de màrqueting. La finalitat era vendre, i el sexisme funcionava. Ara ho canviem perquè el que ven és el feminisme.

Les princeses Disney són feministes d'acord amb les lleis del mercat i perquè ara el feminisme és moda?

Sí, ara les grans marques també treuen profit del feminisme. En relació amb la simbologia que tenen els personatges en els contes tradicionals, la madrastra és la dona que té desitjos, la dona que no és abnegada, la dona que viu per a ella mateixa i és titllada d'egoista; mentre que la mare és la dona que ha estat socialitzada per atendre les necessitats de la gent que té al voltant primer, i després les seves. Aquesta simbologia és molt interessant. A «Canvia el conte» no pretenem destrossar els contes tradicionals. Tot el contrari.

Dieu que no s'ha de destrossar aquesta cultura?

Sí, és aprendre d'on venim, aprendre del nostre passat i que les relacions de poder entre homes i dones s'han establert en moltes cultures; saber de quina manera s'ha plasmat tot això a través dels contes. Hi ha molts contes en els quals apareixen dones empoderades. Les bruixes són les dones que no segueixen els mandats de gènere i són dones lliures en aquest sentit. En moltes llegendes, els homes marxen a la guerra i les dones queden com a mestresses de casa i sobreviuen perquè s'uneixen i s'ajuden. És el que genera el poder femení, i això fa por. Utilitzo els contes i les llegendes no per canviar-ho tot, sinó per canviar el conte de la vida real. El conte és el que és i n'aprofito l'aprenentatge.

Parlem d'alguns d'aquests contes. Què explica *La Caputxeta Vermella*?

N'hi ha moltes versions i ens serveix per treballar les violències sexuals. El llop és un adult i la Caputxeta és una

>> Vila en un taller sobre *La Caputxeta Vermella*. (Foto: ARXIU CRISTINA VILA)

mena, una menor. I el llop se la vol menjar. L'escena del llit en la qual el llop es disfressa de l'àvia és una metàfora de les relacions sexuals, que han de ser consentides i desitjades i no a través de l'abús, d'aprofitar-se d'una relació de poder. El 85 % de les violències sexuals es donen a l'entorn familiar. A les nenes se'ns ha construït un guió de la por. Quan una dona ocupa l'espai públic, vol dir que ocupa un espai que no li correspon, i el seu cos està a disposició dels altres i li poden passar coses. I ens responsabilitzen a nosaltres del que ens pugui passar: no vagis sola, no tornis tard... Som les que hem de prendre mesures per protegir-nos quan en realitat s'haurien d'educar aquests llops. El crim d'Alcàsser ha marcat tota una generació que ha tingut por d'ocupar l'espai públic. És cert que podem patir violència sexual per part de persones desconegudes, però això representa el 15 % dels casos. Hem sabut estar alerta del llop, del desconegut, però, en canvi, no tenim eines per identificar que la major part de la violència sexual prové de l'entorn proper. Dos exemples: una relació no consentida, quan una parella no respecta que en aquell moment a tu no et vingui de gust; o una relació d'una nit que continues perquè penses que no tens dret a dir que no tot i estar en un moment incòmode i en què vols parar. Ells han estat educats en el dret de ser complaguts, i nosaltres en l'obligació de complaure.

I La Blancaneu?

Ens han ensenyat a competir per ser la més guapa. I la madrastra busca tots els *m'agrada* del petit regne. El mirall s'ha canviat pel mòbil i les adolescents busquen l'aprovació en el regne infinit de les xarxes socials. Els petons no desitjats, quan el príncep desperta la Blancaneu, són una invenció de Disney.

**A La Bella i la Bèstia
s'intenta transmetre
que l'home
és com una bèstia
i tota la seva violència
és excusable**

>> Cristina Vila a l'exterior del Teatre Municipal de Girona. (Foto: CARLES PALACIO)

>> Vila en un taller sobre contes infantils. (Foto: ARXIU CRISTINA VILA)

La Bella i la Bèstia és la història d'una dona maltractada?

La moralitat falsa que s'intenta transmetre és que l'home és com una bèstia i tota la seva violència és excusable, mentre que la dona, si aguanta i fa tot el possible per canviar-lo, ho aconse-

guirà. El més greu d'aquesta història és que explica a les criatures què és l'amor basant-se en els mites de l'amor romàntic: eines de seducció per agradar i paciència per convertir la Bèstia en una persona amable. La Bella no situa al centre el seu benestar, el que ella

vol i a ella li agrada (llegir, per exemple), sinó que hi posa l'altre, i això la situa en una posició molt vulnerable. Quan hi treballem, diem que a les nenes, quan som petites, ens inculquen la llei d'haver d'agradar. Aquest guió encara el tenim, les nenes i les dones.

Sempre ens han explicat la història des del punt de vista dels herois; elles eren les que necessitaven ser salvades.

Es tracta de prendre consciència d'aquesta desigualtat. És molt important que els personatges tinguin capacitat d'agència; és a dir, de decisió i d'acció, de decidir la seva pròpia vida.

A qui s'adrecen els tallers de «Canvia el conte»?

S'adrecen a tota la comunitat educativa: famílies, professorat, molts docents. Penso que és molt important fer-los a una edat primerenca. A partir de quart, cinquè i sisè de primària, els nens i les nenes tenen més capacitat crítica. També convé donar eines a les persones adultes que estan amb cria-

>> Cristina Vila retratada a Girona. (Foto: CARLES PALACIO)

tures, perquè són els que els faciliten els recursos. A més, els adolescents i les persones grans han normalitzat durant molt de temps algunes situacions anòmales dels contes. És molt fàcil canviar el rol dels personatges femenins, ara que n'hem pres consciència, però també cal i convé posar el focus en els personatges masculins.

Parlem de les noves masculinitats. Les dones han pres consciència d'aquests canvis, però ells encara estan desubicats?

S'ha qüestionat el sistema, però els homes ja tenien molt clar quin era el seu paper en aquest sistema. I ara se'ls diu que el sistema genera desigualtat i violències, i n'hi ha alguns que se senten atacats. Per això penso que hem d'acompanyar molt especialment els nens i els nois adolescents. En un vídeo que vam fer sobre masculinitats, els vam preguntar si ens podien dir algun personatge masculí que no exercís violència o que no resolgués els problemes sense violència, que expressés emocions. I tots van quedar en silenci. No n'hi ha. La majoria de personatges masculins adreçats als nens cometes delictes: maten, roben... Es justifica l'ús de la violència per aconseguir un fi. I ho normalitzen des de molt aviat, els nens.

Al Museu del Joguet de Figueres hi ha una exposició que fem conjuntament amb l'escola La Bressola. Hi expliquem com se'ns ha convidat, a través de les joguines, a formar part de dos planetes completament diferents. En un se'ns ensenya que el nostre espai acaba dins una casa: cuidar, agradar; el passaport de l'èxit és ser una dona abnegada i el teu valor depèn de com l'altre valora la teva bellesa, de com ets vista, a través de la mirada de l'altre. I qui és aquest altre? Qui ens valida és un home cisgènere, heterosexual, de classe mitjana-alta i amb un cert poder adquisitiu. Ens han ensenyat que la nostra autoestima es valida a partir d'aquesta violència simbòlica, no t'hi obliguen de forma directa. Des de ben petites, a les nenes, ens han ensenyat a dedicar temps de joc a la bellesa, a pintar-nos. I ho hem interioritzat. A través dels cinc sentits hem après a ser una dona, a emmotllar-nos en allò que s'espera de nosaltres. I això ens situa en una posició d'objecte i no de subjecte.

Amb les joguines ja es defineix com serem d'adults?

Hi ha nens que ho passen molt malament quan els dono una nina. S'amaguen sota la taula o la llencen. És una manera de dir que no els correspon, la rebutgen. La construcció del gènere masculí en el cas dels nens passa per no ser com elles. Ser un home es defineix per no ser una dona, per no expressar cap característica associada a les nenes.

L'anàlisi que va fer del fons del Museu del Joguet des de la perspectiva de gènere és l'embrió dels tallers de «Canvia el conte»?

Vaig crear Igualtat Creativa el 2015 perquè tots els temes d'igualtat m'apassionaven, però volia tractar-los d'una manera imaginativa. Penso que en el canvi ens hem de divertir. Tot i que els contes generen violències, es poden abordar amb aquests elements màgics. De fet, «Canvia el conte» va

>> Els nens participen activament en els tallers que fa Cristina Vila. (Foto: ARXIU CRISTINA VILA)

sorgir a les aules quan hi explicava *La rateta presumida*. Per exemple, quan demano a la canalla a qui responsabilitzen de la mort (el terme *menjar* significa *matar*) de la rateta, repeteixen els arguments de la gent gran i la responsabilitzen a ella «per presumida». Per tant, a les nenes ens ensenyen que hem de ser presumides, però si ens passa res, després la culpa és nostra. La rateta no sabia que el gat seria el seu depredador. Actualment, tenim exemples de cantants, com ara Maluma, que ens ensenyen a desitjar-los, però que no tracten bé les dones, que les tracten malament.

Ja que parlem de la música que escolten els adolescents, considereu que

hi ha una involució en les lletres i en les actituds? Per exemple, la cançó i l'estètica de Chanel a Eurovisió empodera les dones, o és un fals empoderament d'una dona cosificada?

Al final es decideix sobre la llibertat d'escollir sobre el nostre propi cos, però sempre es fa d'una manera sexualitzada, ens acabem situant en la posició d'objecte. Tothom hauria de ser lliure de mostrar el que vol del seu cos, però sí que és veritat que estem en una societat en què les dones som sexualitzades, valorades per l'atracció sexual que despertem en l'altre, amb *e* final. És un debat que hi ha. Som lliures, realment, quan ens depilem? Quan ens modifiquem el cos, ho fem per a nosaltres mateixes? Especialment quan som

petites, abans d'aprendre a estimar el nostre cos tal com és, ens ensenyen a modificar-lo, i sempre l'hem de corregir: n'hem de treure el pèl, el pes, les arrugues... per adaptar-lo a què? Hem de fer un pas més enllà i reflexionar sobre si això realment ens empodera o reproduïm una vegada més aquesta autocosificació. Darrere el cos de les dones sempre hi ha la dominació masculina, el desig de l'altre, sigui més subtil o més directe. Els cossos de les dones sempre estan supeditats a la mirada d'aquest altre.

Es pot ser feminista i reivindicar el rosa, el «concepte femení»?

El rosa s'ha estigmatitzat. Moltes noies que comencen a endinsar-se en el

>> Cristina Vila creu que l'urbanisme no és prou amable amb segons quins col·lectius. (Foto: CARLES PALACIO)

món feminista rebutgen el rosa perquè s'associa a aquesta dona submissa. Últimament el que faig és valorar-lo. Reivindicar el que tradicionalment s'ha associat a les dones i a la feminitat com a imposició social i cultural, és clar que ens ha fet menys lliures. Però cal valorar el que s'ha associat al model de feminitat, perquè fins que no reconeguem totes aquestes tasques: les cures, l'atenció als altres, etc., no aconseguirem la igualtat.

Des que va posar en marxa el projecte, fa més de cinc anys, heu notat un augment de l'interès, de la demanda?

Hi ha un abans i un després. Vaig començar a les escoles bressol perquè eren uns espais molt oberts a qualsevol mena d'aportació, de coneixement i de mirada. Hi analitzava com, inconscientment, transmetien sexisme, com hi estaven distribuïts els patis, etc. Les escoles de primària, en canvi, es pensaven que mantenir nens i nenes en el mateix espai ja garantia la igualtat. El que no sabien és que els missatges que reben els nens i les nenes no són iguals, que les dones no som presents en els currículums, que transmetem sexisme a través del llenguatge. Costava molt entrar a primària. I a secundària, en canvi, detectaven relacions molt abusives i em demanaven què hi podien fer. I ja fèiem tard. D'un temps ençà, les escoles de primària veuen que hi ha molta feina per fer. Per tant, s'ha de començar a l'escola bressol. Quan analitzem els adjectius i els missatges de les joguines associades a la masculinitat, veiem que són conceptes com ara *controlar* o *dominar*, tant persones com territoris, a través de la violència; és a dir, exercir el poder. I en el cas de les joguines de les nenes, el missatge és *ser-hi per a l'altre, cuidar, agradar, buscar el príncep per aconseguir una*

Les ciutats s'han dissenyat pensant en el model productiu, no s'hi han situat al centre ni les cures ni la mirada infantil

>> Vila en un taller sobre La Caputxeta Vermella. (Foto: ARXIU CRISTINA VILA)

família, i quan traslладem tot això a una relació adolescent, els ingredients perquè esdevingui una relació abusiva es basen en aquests conceptes, que ja són presents a l'escola bressol, de dominació i de subordinació, i d'una manera d'entendre l'amor molt basada en aquests mites. A «Canviem el conte», el curs que impartim i que està reconegut pel Departament, s'hi apunten molts de docents. A l'escola es fa feina en aquest sentit. Amb les institucions, les experiències que tinc és que fa uns anys feien com que complien la llei però quedava desada en un calaix, però ara proven d'implementar els plans d'igualtat i veuen que el món s'ha dissenyat des d'una mirada patriarcal i que se n'han de canviar les estructures. Un bon exemple d'això seria valorar igual, en termes econòmics i en tots els sentits, la tasca de la directora d'una escola bressol que la d'una feina més masculinitzada.

Quins són els mínims que haurien d'implementar les regidories d'Igualtat dels municipis?

En relació amb l'urbanisme, les ciutats s'han dissenyat pensant en el model productiu, i giren entorn d'aquest. En

canvi, no s'hi han situat al centre ni les cures ni la mirada infantil—ni de les persones, en general. A part, s'hi han de construir entorns segurs per a tothom, independent de la identitat de cadascú.

Per posar un exemple d'aquesta mirada interseccional, hem fet un vídeo de les aneguetes relacionat amb les noies autistes, i que està inspirat en la meua filla de catorze anys, que ho és. El vaig crear pensant que tenia eines per poder empoderar les nenes neurotípiques, però no en tenia per a la meua filla. No havia trobat recursos públics per poder prevenir violències masclistes en les noies autistes i vaig crear un projecte per visibilitzar-les. Hem muntat un grup en el qual treballarem temes d'empoderament; no són nenes rares, sinó que veuen el món d'una altra manera, i perquè en prenguin consciència els donem eines de prevenció contra les violències masclistes. També formen part de la comunitat les persones que n'estan al marge, fora del centre, que tenen alguna discapacitat; no són «les altres». A banda d'això, hauríem d'arribar a nenes i dones d'origen migrant que estiguin en situacions de vulnerabilitat. Aquesta mirada és important.